

sadalmak fejlődése szempontjából egyértelműen csak a környezeti hatásokat kell-e figyelembe venni – ahogy az a könyvben

történik – és a genetikának, a mutációknak pedig egyáltalán nincs szerepe?

Berényi Dénes

Magyar tudományos folyóiratok a környező országokban

Szerk. Berényi Dénes. Az MTA MTK Elnöki Bizottságának 11. kiadványa, Budapest, 2005. 72 lap

Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság és a Debreceni Szemle Alapítvány 2004. évi közös rendezvényén a környező országok magyar tudományos folyóiratainak, pontosabban szerkesztőségeinek találkozásánál megfogalmazódott a magyar folyóiratok működtetésének jelentősége az egyetemes magyar tudományosság szempontjából. Megvitathatták a folyóiratok megjelenítése, minőségének biztosítása, terjesztése körüli sarkalatos kérdéseket is. Ezt követően a szervezők egy igen hasznos füzet kiadására vállalkoztak, amely az MTA MTK EB kiadványsorozatában a 11. lett. A füzetben 29 külhoni magyar folyóirat adatait találjuk, ebből 17-ről részletes ismertetőt is. Ez a szám nem fedi a magyar nyelven publikált és rendszeresen, vagy éppen rendszertelenül megjelenő tudományos folyóiratok valós számát, hiszen csak azon időszaki kiadványok adatait közölhetjük, amelyeket sikerült beszerezni. Legtöbbet regisztráltak Erdélyből, ez mintegy 15 folyóirat, majd a Délvidék következik 9-cel és a Felvidék 5 tudományos lappal.

A tudományos folyóiratok a Magyarországot környező országokban fontos szerepet töltenek be a magyar tudósok kapcsolattartásában, a szakma anyanyelvi művelésében, és a fiatal utánpótlás nevelésében is. Kreativitásuk érdekében a külhönben dolgozó tudósok több lehetőséget használhatnak ki: munkahelyi vagy civil szervezetek kereteit, illetve megpályázott ösztöndíjazási

lehetőségeket. Amennyiben a felsőoktatásban dolgoznak, részben kihasználhatják az állami intézményekben lévő, (legtöbbször támogatáshiányos) kutatási, publikálási lehetőségeket. Ugyanakkor a magyar értelmiségi és szakmai körök kisebb része a magyar önkormányzatokban működő intézmények, városi múzeumok, levéltárak, könyvtárak és művelődési vagy civil szervezetek keretei között kutathat. Publikálási lehetőségeik magyar nyelven munkahelyükön gyakran szűkösek. A magyar értelmiség számára hiánypótló az anyaországi alapítványok, (kisebb állami támogatásban részesülő) civil tudományos szervezetek munkája, mert ezek révén a beszükkült kutatási lehetőségek közepette, alkotási esélyhez jutva újultak meg a kilencvenes években. Probléma azért még akad: hiányos az infrastruktúra, nincsenek állandó gazdasági alapok, akadozik a kapcsolattartás a világgal.

A folyóiratkiadás területén elsősorban a társadalomtudományi kiadványok azok, amelyekre a magyar tudósok és értelmiségiek igényt tartanak. A füzetben 18 társadalomtudományi szaklap van megemlítve, amelyek között az erdélyiek vezetnek (11), hiszen ott az egyes periodikák a tudományágak szerint is megkülönböztethetők: szociológia, pszichológia, közgazdaságtan, műszaki tudományok, medicina stb. A többi országban a különböző társadalomtudományok vegyesen jelentkeznek egy-egy folyó-

iratban vagy tematikus számban. Szlovákia magyarságának körében 4 ilyen lap van, míg a Vajdaságban 3. Az irodalmi-művészeti folyóiratok száma 5 (főleg a Vajdaságból és Erdélyből), a történelmi-honismereti-ből (muzeológiát is magába foglalva) 3, majd a néprajzi-etnológiai folyóiratokból 2 (Erdély, Felvidék), végül a természettudományiakból szintén kettő (egy műszaki és egy orvosi Erdélyből) jelenik meg a füzetben.

A füzetben közölt ismertető alapján a legtöbb tudományos folyóirat a kilencvenes években indult újtárra. Romániában és Szlovákiában a rendszerváltással párhuzamosan kaptak esélyt az egyes tudományos magyar kiadványok. Alapítóik főleg helybéli tudományos intézmények, katedrák vagy civil szervezetek. Néhány társadalomtudományi szakfolyóirat a Vajdaságban már a titói időszakban is létezett (Híd, Létünk, Üzenet, Hungarológiai Közlemények, Tanulmányok/Studije), ugyanígy Romániában is több lap a régmúltra tekint vissza, de rendszeresen a 90-es évek óta jelenik meg: Erdélyi Múzeum Közölny, Erdélyi Pszichológiai Szemle, Magyar Kisebbség, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények. Az egy évtizede megjelenő lapok a körük tömörülő kutatók, egyetemi tanárok alkotó munkájának bővülését bizonyítják: Erdélyi Pszichológiai Szemle, Erdélyi Társadalom, Közgazdász Fórum, Firka folyóiratok Kolozsvárról, vagy a Pont Társadalomtudományi Folyóirat Komáromból.

A folyóiratok több forrásból igyekeznek megszerezni a szükséges anyagi forrásokat. Főleg alapítványokra támaszkodnak, de jó néhány élvez állami támogatást is, vagy otthoni (minisztériumi, akadémiai) vagy pedig magyarországi forrásból. Az alapítványok közül említésre méltó Budapestről az Illyés Közalapítvány, az Arany János Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram. Kevesebben tudnak saját eszközeikre,

vagy az alapító intézményi, illetve önkormányzati forrásokra támaszkodni. Példányszámuk tekintetében a helyzet tarka. A 200-as példányszámú, főleg irodalmi lapok (például a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Kolozsvár; a Hungarológiai Közlemények, Újvidék) mellett ott vannak a 300–500 példányszámban megjelenő történelmi, néprajzi és szűk szaktudományágakhoz kapcsolódó kiadványok (például a Magyar Kisebbség, Kolozsvár), majd a 800–1000 példányszámúak (például a Forum Társadalomtudományi Szemle, Somorja és a Gömörország, Rimaszombat) amelyek vegyes társadalomtudományú kutatásokról számolnak be. A legtöbb tudományos folyóirat negyedévenként jelenik meg, de néhány – támogatás hiányában – még ritkábban.

A Magyar Tudományos Akadémia füzetét forgatva már nem merül fel bennem az a kérdés, hogy szükség van-e ma magyar nyelvű tudományos folyóiratokra a határon túli régiókban. Egyértelműen fontos a magyar szaknyelv ápolása ott, ahol az anyanyelvű oktatásnak akadályai vannak, ahol a magyar irodalom és újságírás, honismereti és szociológiai tanulmányok is a nemzet megmaradását, a magyar szellemiséget táplálják. Másrészt rendkívül fontos egy-egy magyar érdekeltégű intézet, vagy civil, művelődési szervezet megmaradásához, hogy az időszakos kiadványokban tájékoztató anyagot adjanak ki működésükről. Fontos képet kapunk a tudományos műhelymunkákról, amiket az egyes szakavatott, szülőföldjükön élő és dolgozó magyar tudósok, vagy éppen fiatal, szárnyukat bontogató, az utánpótlást biztosító tanítványok végeznek.

A tudományos ismeretek közlése magyarul éppen olyan fontos, mint angolul vagy franciául, hiszen ez által a magyar-magyar kapcsolatokat segítjük elő, újabb közös projektumok kidolgozásának adunk lehetőséget. Az anyaországi és a külföldi testvérintézmények együttműködése jelen-

tős lenne nem csak közös konferenciákon, de közös tudományos szaklapok publikálásakor is. Mindenesetre, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága felismerte annak a fontosságát, hogy a külhoni magyar

tudományos műhelyek és lapok együttműködése nemzetünk oktatási szintjének felemelkedését szolgálja.

Gábrity Molnár Irén

Kozári Monika: A dualista rendszer (1867–1918)

Pannonica Kiadó, Budapest, 2005. 319 lap

A történelem népszerűsítését könyvsorozatok formájában elképzelő és megvalósító kiadó, a Pannonica a közelmúltban új tematikus sorozatát, a *Modern magyar politikai rendszereket* indította útjára. Feltehetően a szerkesztő érdeme, hogy a kiadó ezúttal olyan köteteket jelentet meg, amelyek túllépnek a tudományos népszerűsítés elvárásain, szakmai érdeklődésre is számíthatnak, és mint kézikönyvek széles olvasói kör igényeit elégíthetik ki. Azért is figyelemkeltő a vállalkozás, mert hasonló kiadvány, amely tanulmányok formájában mutatta be a modern államszervezeteket, közigazgatási és törvénykezési szisztémákat, több mint negyedszázada jelent meg (Pölöskei Ferenc, Ránki György szerkesztette, *A magyarországi polgári államrendszerek* Budapest, Tankönyvkiadó, 1981). Történettudományi, állam- és jogtörténeti tankönyvek persze azóta is készültek, de a politikai rendszerek tematikus, politológiai szempontokat is felvonultató bemutatása időszerűvé vált, hisz folyamatosan születnek új kutatási eredmények, amik által világosabban látjuk az egyes korok politikai viszonyait és az azok közötti kontinuitást.

Mivel a sorozat nem szánt külön kötetet az első modern magyar politikai rendszernek, a rövid életű, de a magyar alkotmányos fejlődésben nagyon fontos szerepet betöltő 1848–49-es parlamentarizmus-

nak, az első kötetnek kell az előzményekre is kitérnie. A szerző, Kozári Monika, számos a korszak politikatörténetével foglalkozó kitűnő szaktanulmány és a Tisza Kálmán pályáját elemző terjedelmes monográfia írója, ezt a szempontot sosem téveszti szem elől, hisz igyekszik az egyes intézményeket történetiségükben bemutatni, sőt nem csupán negyvennyolcas előzményeiket tárja fel, hanem többször még a rendi korszakra is visszatekint. A kötetben erőteljesen érvényesül a történeti nézőpont, s bár tárgya egy politikai struktúra bemutatása, mégsem lesz az leíró jellegű, azért sem, mert a félévszázados korszakban, még ha az rugalmatlannak, statikusnak is tűnik utólag, számos intézmény megváltozott. A szerzőt olykor-olykor ez a történeti látásmód el is ragadja, előfordul, hogy nagyobb teret szentel egy intézmény előtörténetének, a megformálását övező vitáknak, mint magának az intézmény bemutatásának, működése leírásának. Ugyanakkor ennek a szerzői megközelítésnek az érdeme, hogy több esetben kitekintést is nyújt, jelzi, hogy egy-egy intézmény miként él tovább a következő korszak(ok)ban.

A dualizmus pontosabb megismerését számos politikai diskurzus terhelte meg, épp ezért történetírásunkban is sok vitára adott okot. Az ellentétek főként a közjogi és politikai kérdések megítélésében ala-